

Mottagare
Regionstyrelsen

Uppdrag. Förbättringsplan för tätorterna utifrån platsbaserad landsbygdsutveckling.

Förslag till beslut i regionstyrelsen

- Regionstyrelsen godkänner informationen.

Regionstyrelsens förslag till beslut i regionfullmäktige

- Regionstyrelsen får i uppdrag att från och med 2027 utveckla planerings- och uppföljningsprocessen så att den inkluderar ett geografiskt perspektiv för hela regionkoncernen.
- Aktuellt uppdrag avslutas i och med detta beslut för vidare hantering i ordinarie verksamhet.

Sammanfattning

I mål och budget 2026 finns detta uppdrag om att ta fram årliga förbättringsplaner för tätorterna. Regionstyrelseförvaltningen uppfattar uppdraget som att de årliga förbättringsplanerna består av två delar som ska vävas samman, dels Region Gotlands perspektiv, dels det hyperlokala perspektivet (platsen).

Regionstyrelseförvaltningens förslag är att regionstyrelsen föreslår regionfullmäktige att uppdraget hanteras inom Region Gotlands ordinarie ledningssystem (där planerings- och uppföljningsprocesser är en del). Regionkoncernens planering och uppföljning föreslås få ett tydligt geografiskt perspektiv. Regionstyrelsen är ansvarig för processen med koncernstyrning och ansvarig förvaltning är regionstyrelseförvaltningen.

För att leverera på uppdraget krävs att underlag från såväl Region Gotland som bygderna vävs samman i en gemensam förbättringsplan.

Regionstyrelseförvaltningens förslag är att Region Gotland har full rådighet över planen. Regionstyrelseförvaltningen är ansvarig för att sätta samma den gemensamma förbättringsplanen som delges av regionfullmäktige. Den årlig förbättringsplanen föreslås sammanställas parallellt med verksamhetsplaneringsprocessen.

Förvaltningen vill i bedömningen särskilt koppla till regionfullmäktiges prioritering "Region Gotland ska prioritera ett hållbar växande Gotland" där det beskrivs att varje serviceort ska ha en plan för utveckling och fler

gotlänningar känner inflytande och ser utveckling nära där man bor.

Ärendebeskrivning

Uppdraget

I mål och budget 2026 finns detta uppdrag (RS § 426 Mål och budget 2026 – 2028, RS 2025/7): *”Utifrån uppdraget som ligger kring platsbaserad landsbygdsutveckling enligt byggsam-modell får regiondirektören i uppdrag att återkomma med en årlig förbättringsplan för tätorterna. Den ska ha sin utgångspunkt i lokala behov och förutsättningar och ta tillvara boendes och civilsamhällets tankar, viljor och ambitioner kring platsen. ... ”*

Regionstyrelseförvaltningen uppfattar uppdraget som att de årliga förbättringsplanerna består av två delar som ska vävas samman, dels Region Gotlands perspektiv, dels det hyperlokala perspektivet (platsen). Den första delen gäller Region Gotlands verksamhet i orterna, dvs det ”vanliga” kommunala och regionala grunduppdraget utifrån Region Gotlands planeringsprocess. Den andra delen gäller bygdens ambitioner och målsättningar från utvecklingsaktörer och medborgare. Förvaltningen uppfattar att förbättringsplanen ska vara ett verktyg för att samla bygdens och Region Gotlands utvecklingsambitioner i en gemensam plan för den specifika platsen, i detta fall tätorten. Definitionen av vad som räknas som tätorter väljer förvaltningen att i dagsläget att tolka utifrån beskrivningen i det angränsande uppdraget (RS 2025/2254) där regionstyrelsen pekat ut sex tätorter, vilka är Fårösund, Slite, Roma, Hemse, Klintehamn och Burgsvik.

Process för att hantera uppdraget

Här följer ett resonemang kring hantering av uppdraget med inriktning att det ska implementeras i koncernens ordinarie planerings- och uppföljningsprocesser. u

Förslag på struktur för att besvara uppdraget om årliga förbättringsplaner

Regionstyrelseförvaltningens förslag är att regionstyrelsen föreslår regionfullmäktige att uppdraget hanteras inom Region Gotlands ordinarie ledningssystem (där planerings- och uppföljningsprocesser är en del). Det handlar om att utveckla nämndernas planering och uppföljning så att det geografiska perspektivet omhändertas. Regionstyrelsen är ansvarig nämnd för koncernstyrning och ansvarig förvaltning är regionstyrelseförvaltningen.

Rent konkret så innebär förslaget att förbättringsplanerna som utgår från geografin behöver samordnas i verksamhetsplaneringen. Det handlar om att komplettera verksamhetsplaneringen med ett geografiskt perspektiv till exempel i arbetet med behovskartläggningar och vid framtagande av nulägeskartor.

Förvaltningen bedömer att ett specifikt koncerngemensamt mål inte uppnår uppdragets intentioner. Det geografiska perspektivet behöver träffa bredare och djupare i organisationen.

Dialog med medborgare

I detta uppdrag pekas vikten av att förbättringsplanerna ska ha utgångspunkt i lokala behov och ta tillvara boendes ambitioner. För att uppnå detta krävs det att Region Gotlands strukturer för medborgarinflytande/delaktighet för medborgare, kunder, brukare fungerar väl. Här beskrivs nämndernas ansvar för delaktighet för medborgare, brukare, kunder/medborgardelaktighet utifrån landsbygdsperspektivet:

Region:

- Kollektivtrafik (Tekniska nämnden är regional kollektivtrafiksmyndighet).
- Vårdcentral och tandläkare (Hälso- och sjukvårdsnämnden).

Kommun

- Dialog om verksamhet (ex. skola, kommunal fysisk planering) (Respektive facknämnd) (Kan ske utifrån Region Gotlands Policy för medborgardialog).
- Samlad strategisk platsbaserad medborgardialog (Regionstyrelsen).

Förbättringsplan

För att leverera på uppdraget om en årlig förbättringsplan för tätorter ”*Den ska ha sin utgångspunkt i lokala behov och förutsättningar och ta tillvara boendes och civilsamhällets tankar, viljor och ambitioner kring platsen.*” krävs att underlag från såväl Region Gotland som bygderna som formulerats i SAMLA-verksamhetsplanerna vävs samman i en gemensam förbättringsplan (se bilaga om Arbetsmodell för landsbygdsutveckling). Förvaltningens förslag är att Region Gotland har full rådighet över planen. Regionstyrelseförvaltningen är ansvarig för att sätta samman förbättringsplanen som delges regionfullmäktige. Den årlig förbättringsplanen sammanställs parallellt med verksamhetsplaneringsprocessen.

Geografisk indelning

I uppdragsbeskrivningen för detta uppdrag är beställningen att det ska gälla tätorter på Gotland. Region Gotland använder i nuläget olika sätt för att dela in Gotland i geografiska strukturer. Övergripande styrning sker genom exempelvis översiktsplanen (utvecklingsområden) och servicestrategin (serviceområden) som båda pekar ut områden i stället för specifika platser. För Region Gotlands del är inte den geografiska avgränsningen en större utmaning, koncernens verksamhet går att filtrera relativt lätt på olika geografier. Det är en större utmaning att möta de lokala geografiska strukturerna på ett effektivt sätt.

Förvaltningen förslag är därför att geografisk gå bredare än sex tätorter för att möta rådande strukturer på landsbygderna mera effektivt. När detta skrivs vet vi ännu inte den exakta indelningen för ”SAMLA-områden” eftersom det

utforskas under 2026. De områden som testas som piloter under resterande delen av 2026 är i något så när lika översiktsplanens utvecklingsområden (bortsett från Visby). Detta ärende behöver förhålla sig till ärenden (2025/581). Det är inom SAMLA som den lokala samverkan kommer att ske och detta uppdrag förhåller sig med fördel till detta.

Bedömning

Regionstyrelseförvaltningens bedömning och motivering av förslaget till beslut är att det levererar på uppdraget om ett samlat och nytt arbetssätt för tätortsnära utveckling tillsammans med invånarna. Det svarar på hur Region Gotland systematiskt kan jobba tillsammans och nära med bygder och egna nämnder. Förvaltningen beskriver hur Region Gotland kan addera ett geografiskt perspektiv på planerings- och uppföljningsprocessen. Förvaltningen vill samtidigt understryka att det finns risker med att lägga till perspektiv i planering och uppföljning. Likt målinflation kan det om det läggs till perspektiv bli utmaningar i prioritering och i att uppnå önskade resultat.

Det pågår ett antal utvecklingsprocesser som i allra högsta grad kopplar till uppdraget för att nämna några; samordning av samhällsbyggnadsprocessen, utveckling av hållbarhetsarbetet inom koncernen och regionstyrelseförvaltningens översyns av styrmodellen.

Förvaltningen vill i bedömningen särskilt koppla till regionfullmäktiges prioritering "Region Gotland ska prioritera ett hållbar växande Gotland" som beskrivs så här:

- **"Varför är det viktigt?"** *"För att möjliggöra byggande och för att det ska vara attraktivt att bo, leva och verka över hela ön krävs att kommunikationer, teknisk försörjning, välfärd och service säkerställs och utvecklas."... "För att Gotland ska utvecklas positivt behövs också ett lyhört samarbete mellan Region Gotland och öns näringsliv."*
- **"Vart vill vi?"** *"Visby som regioncentra liksom service- och skolorterna har utvecklats vilket ökat attraktiviteten och förbättrat möjligheten att bo, leva och verka på hela ön. Varje serviceort har en plan för utveckling och fler gotlänningar känner inflytande och ser utveckling nära där man bor. Tillgängligheten till kommersiell och offentlig service har stärkts. Region Gotlands myndighetsutövning, som skapar förutsättningar för bostadsbyggande och företagande, är snabb, smidig och rättssäker."*

Förvaltningen vill också särskilt koppla uppdraget med att bygga en intern struktur för att hantera landsbygdsutveckling via förbättringsplaner till att det går i riktning till att nå dessa två övergripande mål i Vårt Gotland 2040:

- Gotland är ett tryggt och inkluderande samhälle med livskvalitet för alla.
- Gotland är en nytänkande tillväxtregion med utvecklingskraft.

Mål med särskild koppling till år 2027 i Genomförandeprogram för näringslivets förutsättningar och innovation:

- 7. Det finns goda förutsättningar för hållbar platsutveckling i bygder över hela Gotland.
- 8. Gotlands attraktionskraft är stärkt.

Regeringen har i mars 2026 beslutat propositionen *Hela Sverige ska fungera – politik för starkare landsbygder* (Prop. 2025/26:158). I propositionen föreslår regeringen att regioners samrådsskyldighet i det regionala utvecklingsarbetet förtydligas för att lyfta fram det civila samhällets organisationer. Regeringen konstaterar i propositionen att sammanhållningen i samhället stärks när hela landet ges möjlighet att utvecklas utifrån sina förutsättningar. Därför bör den lokala kunskapen och engagemanget samt platsers särskilda förutsättningar ges ett större utrymme när åtgärder utformas och beslut fattas. Regeringen anser att utvecklingen i stor utsträckning bör byggas underifrån i samverkan mellan medborgare, civilsamhälle, näringsliv, kommuner, regioner och statliga myndigheter. I propositionen beskrivs, uppdelat i fyra huvudområden, hur åtgärder inom den sammanhållna landsbygdspolitikerna samt andra politikområden har eller ska bidra till starkare landsbygder i hela landet:

1. Ett starkare lokalsamhälle och en effektivare landsbygdspolitik
2. Förenklingar för boende och företag i landsbygderna
3. Bättre förutsättningar för bostadsbyggande, företagande och investeringar i landsbygderna
4. Trygga, attraktiva, robusta och sammanlänkade landsbygder.

Lagen träder i kraft den 1 juli 2026. Denna proposition tillsammans med kommande slutbetänkande av SVESAM-utredningen pekar på att samverkan med lokala aktörer det inte bara är viktigt generellt utan att det kommer bli en tydligare del i det regionala utvecklingsuppdraget.

Beslutsunderlag

Regionstyrelseförvaltningens tjänsteskrivelse daterad 2026-04-15

Bilaga Arbetsmodell för landsbygdsutveckling daterad 2026-04-15

Bilaga Ett långsiktigt hållbart serviceutbud på Gotland daterad 2026-04-15

Regionstyrelseförvaltningen

Stefan Hollmark
Regiondirektör

Stefan Persson
Regional utvecklingsdirektör